

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าในจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าในจังหวัดเชียงใหม่ เปรียบเทียบความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้อาจนำมาใช้เป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาบุคลากร จัดฝึกอบรม จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการและศักยภาพของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าอีกต่อไป

การดำเนินการศึกษาเป็นลักษณะการวิจัยเชิงสำรวจ โดยการใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่า จำนวน 91 คน ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถาม 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสอบถามเกี่ยวกับระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงานและการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนที่ 2 เป็นแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาความรู้ ซึ่งได้แยกออกเป็น 2 ประเด็น คือหัวข้อที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าต้องการในการพัฒนาความรู้และวิธีการ หรือกิจกรรมที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าต้องการในการพัฒนาความรู้

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ศึกษาได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ซึ่งสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ อัตราส่วนร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สถิติวิเคราะห์ความแปรผัน (Analysis of Variance) และสถิติวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Coefficient of Correlation)

สรุปผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับการศึกษาของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าที่เป็นกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้จำนวน 91 คน หนึ่งในสามจบในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่เหลือจบระดับปริญญาตรี 25 คน จบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 21 คน และอีก 15 คนจบระดับอนุปริญญา

ประสบการณ์ในการทำงานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่า จำนวนเกือบครึ่งหนึ่งมีประสบการณ์การทำงานอยู่ในช่วง 1 ปี หนึ่งในสามเพิ่งเริ่มงานและยังไม่มีประสบการณ์ ส่วนที่เหลือมีประสบการณ์ตั้งแต่ 2 ปี ขึ้นไป

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าที่มีการรับรู้ข่าวสารในระดับมากมีเพิ่ม 4 คน จำนวนมากกว่าครึ่งมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในระดับน้อย ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่ากลุ่มที่ได้รับรู้ข่าวสารข้อมูล 5 ครั้งต่อสัปดาห์ทุกวัน จะได้รับข่าวสารทางโทรศัพท์มากที่สุด และน้อยที่สุดจากโครงการรณรงค์และนิทรรศการต่าง ๆ ความถี่ในการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร 3 - 4 ครั้งต่อสัปดาห์ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าจะได้รับจากสื่อนิตยสาร วารสาร มากที่สุด และน้อยที่สุดจะได้รับจากโครงการรณรงค์และนิทรรศการต่าง ๆ สำหรับความถี่ในการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร 2 ครั้งต่อสัปดาห์ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าจะได้รับข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มากที่สุด และน้อยที่สุดจากโปสเตอร์ หรือป้ายประกาศ นอกจากนั้นความถี่ในการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร 1 ครั้งต่อสัปดาห์ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าจะได้รับข้อมูลข่าวสารจากนิตยสารและวารสารมากที่สุด และน้อยที่สุดจากวิทยุและโครงการรณรงค์ต่าง ๆ และผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าที่ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากโครงการรณรงค์ต่าง ๆ มากที่สุดและไม่เคยได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากโทรทัศน์น้อยที่สุด

ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าในจังหวัดเชียงใหม่จะมีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยเฉลี่ย 21.70 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่า 67 คน มีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับดี และผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าจำนวน 24 คน มีความรู้ในเรื่องการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาระดับคะแนนเฉลี่ยแล้วจะเห็นได้ว่าค่อนข้างอยู่ในระดับปานกลาง จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าส่วนใหญ่มีความรู้อยู่ในระดับปานกลางถึงระดับความรู้ดี

ส่วนที่ 3 ความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าในจังหวัดเชียงใหม่ มัคคุเทศก์ 71 คน จากจำนวนทั้งหมด 91 คน มีความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก มีเพียง 3 คนเท่านั้นที่มีความต้องการในระดับน้อย และผลจากการศึกษาปัจจัยการศึกษาและประสบการณ์การทำงานพบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าที่มีระดับการศึกษาและประสบการณ์การทำงานแตกต่างกัน มีความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 แต่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างกัน มีความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่า มีความสัมพันธ์กันในเชิงลบแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผลการศึกษา

1. ผลจากการศึกษาพบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่า เกือบทั้งหมดมีความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก ซึ่งเป็นการปฏิเสธข้อสมมุติฐานที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่ามีความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหัวข้อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปมากที่สุด และต้องการให้มีการเพิ่มเนื้อหาดังกล่าวเข้าไปในหลักสูตรการฝึกอบรมผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าของ ททท. สอดคล้องกับงานวิจัยของอัจฉริย์ เตโชพาร (2531) ที่พบว่ากลุ่มประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่มีความต้องการในการฝึกอบรมในระดับมากและได้ระบุหัวข้อ ตลอดจนวิธีการที่ต้องการอย่างชัดเจนและประชุม สุวัตติ (อ้างในสุริย์ บุญญานพวงศ์, 2528) ได้วิจัยเกี่ยวกับการสร้างคนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและพบว่า ธุรกิจแต่ละประเภทต้องการแรงงานที่มีความรู้ความสามารถต่างกัน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าความต้องการในการฝึกอบรมคือ การค้นหาปัญหาและข้อบกพร่องของมนุษย์ ถ้าสามารถทำให้เขาเหล่านั้นได้เรียนรู้และสามารถพัฒนาตนเองให้เข้าใจกลไกความสมบูรณ์พร้อมได้ และเพื่อใช้ในการวางแผนฝึกอบรมและพัฒนามนุษย์ให้มีประสิทธิภาพในการทำงานมากยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า การสำรวจความต้องการในการพัฒนาบุคลากรนั้น ทำได้โดยการสำรวจข้อมูลจากบุคลากรเกี่ยวกับงานที่ทำ วิธีการต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ ความรู้ ความสามารถที่บุคคลนั้นมีอยู่ จากข้อมูลเหล่านี้นำมาประมวลเข้าเพื่อเป็นความต้องการในการพัฒนาบุคลากรในอาชีพมัคคุเทศก์เดินป่าได้

จากสถานการณ์เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยที่กำลังประสบสภาวะเสื่อมโทรมจนอยู่ในขั้นวิกฤต เป็นตัวบ่งบอกอย่างชัดเจนว่า ต้นเหตุของปัญหาที่สำคัญคือ คน ดังนั้นในการที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวควรเริ่มต้นจากผู้ที่มีบทบาทและอยู่ใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวให้มากที่สุด ในที่นี้ก็คือตัวผู้ให้บริการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวในแหล่งที่เป็นธรรมชาติมากที่สุด สอดคล้องกับทัศนะของ ชูชัย สมิทธิไกร (2538) ที่กล่าวว่าบุคลากรหรือทรัพยากรมนุษย์คือ องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งที่จะทำให้องค์กรบรรลุถึงเป้าหมายได้สำเร็จดังกล่าว

อนึ่ง แม้ว่าผู้ให้บริการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีระดับความรู้ประสบการณ์เพียงใดก็ตามก็ล้วนแต่มีความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของ A. H. Maslow (อ้างในพยอม วงศ์สารศรี, 2541) ที่ว่ามนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอและความต้องการนั้นไม่มีที่สิ้นสุด

2. ผู้ให้บริการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน ซึ่งได้แก่ปัจจัยในระดับการศึกษาและประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกันมีความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าในระบบการศึกษาเมืองไทย เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเรื่องใหม่มิได้บรรจุเข้าไปในหลักสูตรโดยทั่วไป ด้วยสาเหตุดังกล่าวจึงทำให้ผู้ให้บริการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่ามีพื้นความรู้ในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน แต่เนื่องจากในปัจจุบันการใช้สื่อต่าง ๆ ในการเผยแพร่ข่าวสารความรู้ทำให้แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นที่รู้จักและเป็นที่สนใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นในฐานะที่ผู้ให้บริการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าเป็นผู้ที่มีอาชีพสัมพันธ์โดยตรงกับเรื่องดังกล่าวจึงมีความสนใจใคร่ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม อนึ่งผู้ที่ไม่ประสบการณในการทำงานก็มีความต้องการที่จะพัฒนาความรู้เพิ่มเติมเนื่องจากขาดประสบการณ์ ในขณะที่ผู้ให้บริการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าที่ทำงานไปแล้วสักระยะหนึ่ง ในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เช่น กระแสนิยม พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และภาวะการแข่งขัน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้ให้บริการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าที่มีประสบการณ์ต้องการพัฒนาตนเองเพิ่มเติมเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์และความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาตัวแปรที่เกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีต่อความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็ได้ทราบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ต่างกันมีผลต่อความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 ทั้งนี้เป็นเพราะว่าสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อที่มีอิทธิพล เช่น โทรทัศน์ เป็นตัวนำ

ข่าวสาร สาระความรู้ต่าง ๆ มาถ่ายทอด ทำให้เกิดความรู้และความต้องการ ตลอดจนจัดประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อที่ก่อให้เกิดการศึกษาหาความรู้ ดังการศึกษาของอินทราณี สุขสมบุญ (2536) ดังนั้นนอกจากจะมีการรับรู้ข่าวสารข้อมูลแล้ว ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดิณปายังมีความต้องการที่จะได้รับความรู้และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากยิ่งขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า "Supply create its own demand"

3. ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดิณปในจังหวัดเชียงใหม่ มีความสัมพันธ์ในเชิงลบอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ -0.164 เมื่อพิจารณาตัวแปรแต่ละด้านพบว่าระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกัน แต่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดิณปมีความต้องการในการพัฒนาความรู้ไม่แตกต่างกัน ส่วนการรับข้อมูลข่าวสารเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แตกต่างกันจะมีความต้องการแตกต่างกัน แสดงว่าความรู้และความต้องการในการพัฒนาความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดิณปในจังหวัดเชียงใหม่ไม่มีความสัมพันธ์กันพอ ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ทั้งนี้เป็นไปตามที่ พงศธร พิทักษ์กำพล (2540) และ ประชุม รอดประเสริฐ (ม.ป.ป.) ได้สรุปไว้ว่าคนที่มีคุณภาพควรจะมีความรู้และสติปัญญาดี ควรมีความรู้ในงาน หน้าที่ มีความรู้ทั่วไป แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและเทคโนโลยี บุคลากรจึงต้องมีการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถอยู่เสมอ เพื่อให้มีความรู้ทันกับสภาพแวดล้อมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับการฝึกอบรมผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดิณป โดยเพิ่มเนื้อหาในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าไปให้มากกว่าเดิม ตามลำดับความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดิณป ดังนี้คือ

- 1.1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป
- 1.2. พันธุ์พืชและสัตว์ป่า
- 1.3. วิถีชีวิตของชาวบ้าน ชาวเขา ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมในภาคเหนือ

ส่วนในด้านวิธีการหรือรูปแบบในการพัฒนาความรู้ นั้น ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดิณปต้องการให้มีการพัฒนาความรู้โดยใช้วิธีต่าง ๆ สามารถเรียงลำดับความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดิณปได้ดังนี้คือ

- 1) เพิ่มเติมเนื้อหาเข้าไปในหลักสูตรที่จัดฝึกอบรม ททท.
 - 2) ใช้วิธีเผยแพร่ความรู้โดยผ่านสื่อต่าง ๆ ให้มากขึ้น
 - 3) ฝึกอบรมระยะสั้นเป็นครั้งคราว และต้องการให้มีการศึกษาจากภายนอกห้องเรียน
ประเด็นที่น่าสังเกตคือ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินทางไปไม่มีความต้องการให้มีการพัฒนาความรู้โดยการอบรมหรือสัมมนาเชิงวิชาการแต่อย่างใด และประเด็นที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาเรื่องการใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร ซึ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินทางไปส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องดังกล่าว ดังนั้นนอกจากการเพิ่มเติมเนื้อหาความรู้ทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรจะมีการเพิ่มเติมความรู้ทางด้านการใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร
2. ควรจัดให้มีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารในเรื่องนี้โดยใช้สื่อต่าง ๆ โดยการรณรงค์อย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อโทรทัศน์ เนื่องจากเป็นสื่อที่มีอิทธิพลสามารถเข้าถึงผู้บริโภคและเรื่องราวที่น่าสนใจควรเป็นเรื่องที่เข้าใจง่าย ใกล้เคียง ทั้งนี้เพื่อให้ครอบคลุมไปยังกลุ่มเป้าหมายกลุ่มอื่นที่นอกเหนือจากกลุ่มมัคคุเทศก์เดินทางไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในฐานะที่ทุกคนเป็นนักท่องเที่ยวและเป็นชาวท้องถิ่น
3. นอกเหนือจากการให้ความรู้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินทางไปควรได้รับการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และความตระหนักในปัญหาเกี่ยวกับสถานะการณ์ท่องเที่ยวในท้องถิ่น ตลอดจนควรมีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในท้องถิ่นของตนเอง
4. ควรมีการสร้างมาตรฐานของบุคลากรที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่กันไป ควรมีการสร้างมาตรฐานของธุรกิจที่ประกอบกิจการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย ทั้งนี้โดยต้องมีมาตรการในการควบคุม กำกับให้เป็นไปตามมาตรฐานที่วางไว้

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเรื่องนี้กับกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ เช่น นักท่องเที่ยว เยาวชน ผู้ประกอบการในท้องถิ่น ประชาชนโดยทั่วไป และเจ้าของธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว
2. ควรมีการศึกษาในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่เป็นการศึกษาในแง่หรือประเด็นที่น่าสนใจและมีความเป็นไปได้สูง อาทิเช่น Agrotourism การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และการท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษ เป็นต้น